

& IQTISODIYOT

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr,
504 sahifa, iyun, 2025-yil.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi

- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Ways to Strengthen the Economy of Karakalpakstan	12
Isakov Janabay Yakypbayevich	
Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xavf-xatarlarini iqtisodiy baholash.....	18
Raxmatova M.G., Saidjonova Z.B	
Strategy For Attracting Investments By Expanding the Participation of Joint-Stock Companies in the Securities Market	23
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna, Kutlymurat Zhalgasovich Aytmuratov, Raushan Nurlybay qizi Umirzakova	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlari: mavjud holat va takomillashtirish yo'llari	29
D.E.Qarshiev	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston	35
Islomova Dilrabo Salomovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xodimlarning mehnat samaradorligini oshirishda rahbarlarning roli	40
Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li, Yusupov Sherzodbek Baxtiyor o'gli, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Madraimov Xabibulla Madaminovich	
Обзор по теме Современные системы управлением возбуждение синхронных машин и перспективы их развития	47
Алиев Абдор Мураткулович	
The Mechanism for Applying Tax Benefits and Preferences in Tax Administration	52
Dilorom Mutalova	
Innovatsiyalarning ahamiyati va ularning iqtisodiy samaradorligining o'zbekiston qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashdagi roli	57
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Bino va inshootlarni zilzilabardoshligiga oid nazariyalar.....	62
Jalilov Ahmadbek Ikromjon o'g'li	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini konseptual asoslari va shartlari asoslari xususida	66
Abdusherzov Abdullo Baxtiyorovich	
The Analysis of the Psychophysiological Condition of Children With Mental Disorders and the Creation of Comfort Through Designed Clothing	73
Asatilaeva Lola Muratjon qizi, Muminova Umida Tokhtasinovna	
Analysis Types of Waterproof Fabrics and Their Physical and Mechanical Properties	80
Pulatova Laziza Bakhodirovna, Kasimova Aziza Bakhodirovna	
Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari	85
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich, To'xtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li	
Suv resurslarini boshqarishda zamonaviy texnologiyalar:qishloq xo'jaligi uchun iims modelini ishlab chiqish.....	89
Fazilat Egamberganova Shuhratovna	
Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish	93
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li	
Qurilish sanoati korxonalari boshqarishning iqtisodiy mexanizmlari	98
Yembergenova Aynur Aydosbaevna	
Mahalliy budjetlar ijrosi to'g'risidagi hisobotlar va ularning axborot imkoniyatlarini oshirish masalalari	104
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi	110
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari	115
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, To'xtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini ta'minlashning gnoseologik asoslari xususida	118
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy jihatlari	125
Yaqubova Nodira Olim qizi	
O'zbekistonda to'qimachilik eko-mahsulotlari bozorining rivojlanish imkoniyatlari	130
Nosirova Charos	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining o'rni	135
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Axoli daromadlarining turmush farovonligiga ta'siri	142
Berdibekov A.	
Raqamli iqtisodiyot sharoitda ta'lim xizmati sifatini oshirishni ekonometrik modellashtirish usullari	148
Axmedova Barno Abdiyevna	
Jahon mamlakatlarida chakana savdoni boshqarishning o'ziga xosligi va unda strategik menejment tizimi	151
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
Kichik tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari	156
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
Geologiya korxonalarining investitsion samaradorligini oshirish yo'llari	163
O'tamurodova Surayyo SHokirjon qizi	
Temir yo'l transportini rivojlantirishdagi xorij tajribasi	169
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich	
Hududlar iqtisodiyoti agrar sektori investitsion faolligining ko'rsatkichlar tizimi va ularning xususiyatlari	174
S.J. Yangiboev	
Hududlarning soliq salohiyatini oshirishdagi mavjud muammolar va ularning yechimlari	181
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
Uzoq muddatli aktivlar auditining tashkiliy va uslubiy jihatlarini takomillashtirish	188
Bakayev Xurshid Maxmudovich	
Применение искусственного интеллекта в оценке кредитных рисков.....	195
Маликов Шохрух Шокирович, Неъматова Фарангиз Санжар кизи, Омонов Санжар Ғанишер ўғли, Гулмуродова Динора Акрам кизи, Камалов Шухрат Камалович	
Tashqi bozorlarda tovarlarning raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy marketingdan foydalanish ...	209
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
Tijorat banklari investitsiya faoliyatida yuzaga keluvchi risklar	215
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda xalqaro savdo shartnomalarining roli.....	219
Xodjayev Jamshid Abduxakimovich	
Servislashgan jamiyatda avtoservis xizmatlarining o'rni va ahamiyatini yoritishga qaratilgan ilmiy yondashuvlar	223
Shaymardanova Dildora Xaydarjon qizi	
Davlat budjetining ijtimoiy sohani rivojlantirishdagi o'rni	230
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li	
Madaniy festivallar-turizmni rivojlantirish vositasi sifatida	234
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	
Xizmatlar sohasida innovatsion strategiyani shakllantirishning o'ziga xos jihatlarini	239
Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	

Innovatsion tadbirkorlikning milliy iqtisodiyotdagi o'rni	244
Fayziyev Shavkat Shaxobidinovich	
Managing Tourism in Fragile Ecosystems: A Case Study Approach	251
Dilmurod Nasimov, Shahrizoda Sirojiddinova	
Development of the Digital Financial Assets Market to Enhance Investment Activity	258
Shamshinur Yakubova	
Turizm sohasining investitsion jozibadorligi va uni oshirish yo'llari	263
Ayubov Ilyos Ilxomovich	
Qimmatli qog'ozlar bozorida risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish	268
Otaxonov Saidaxror Ilhomjon o'g'li	
O'zbekiston hududlarining barqaror rivojlanishi: omillar va ko'rsatkichlar tahlili	274
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Iqtisodchi va bugalterlarning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati	282
Sohibova A'loxon Zafarjon qizi	
Kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarni raqamli kompetensiyasini baholashning metodologik asoslari ..	286
Maxkamova Zuxra Tursunpulotovna	
Sug'urta faoliyati hisobining normativ-huquqiy asoslari	292
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	
Raqamli iqtisodiyot: qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini ixtisoslashtirish va joylashtirish	301
Bazarov Nazirjon Sobirovich, Mo'minov Baxodir Orifjonovich	
Sport maktablaridagi yoqari sinf o'quvchilarining chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati	306
Qon'irbayev Dastan	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане	311
Салимов Шерзод Бахтиёрвич	
Cleaning of Salt Water Using Reverse Osmosis	316
Kungiratbay Sharipov, Nurmanov Ma'ruf	
Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy instrumentlar auditi uchun tavakkalchilikka asoslangan baholash mezonlarini takomillashtirish	326
Nuraliyev Behzod Baxtiyor o'g'li	
Turizm investitsion salohiyatiga ta'sir kuchlari va ularga yechim	331
Ayubov Ilyos Ilxomovich	
Korxonalarda nomoddiy aktivlarni hisobga olishda shaffoflikni ta'minlash va xorij tajribalaridan foydalanish istiqbollari	335
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
Strengthening the Tourism Industry Through Education and Training: A Review of Global and Regional Strategies	342
G'aforova Zarina Otabek qizi	
Raqamli iqtisodiyotda telekommunikatsiya infratuzilmasining rivojlanish omillari va iqtisodiy samaradorligi tahlili (o'zbekiston misolida)	348
Xazratov Abror Panjiyevich	
Smart tourism konsepsiyasining o'zbekistonda joriy etilishi: infratuzilma, xizmatlar va raqamli innovatsiyalar tahlili	352
Abriev Zoirjon	
The Development of Tourism Management as a Significant Part of Economy in Uzbekistan	358
To'xtarova Feruzahon Yuldashevna	
Biologik aktivlarni iqtisodiy tahlil qilish turlari: metodologiyasi va amaliy qo'llanilishi	362
Ziyayev Dilshodjon Salimjonovich	

Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления	366
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Buxoro viloyat hududining urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqish	372
Akramov Doniyor Rustam o'g'li, Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich	
Интегрированный механизм оценки финансового состояния предприятия	376
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Ecosystem Services Under Ecological Stress: the Case of the Former Aral Sea	383
Umidjan R. Nazarkulov	
O'zbekistonda iqtisodiy ta'lim muammolarini virtual platformalar orqali bartaraf etish yo'llari	388
Jalolova Madina Shopo'lat qizi	
Temir yo'l transporti korxonalarida ishlab chiqarish salohiyatini rivojlantirish ("toshkent mexanika zavodi" aj misolida)	393
Xudoyorova Mehrangiz	
Развитие инклюзивного образования на основе социального маркетинга и цифровизации сферы ..	400
Адилова Зулфия Джавдатовна, Шоев Алим Халмуратович	
Qurilish jarayonlarini boshqarishning xorij tajribalari va ularning milliy investitsion-qurilish sohasiga transformatsiyasi	408
Abduvaliyev Bekzod Muxiddin o'g'li	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisbotni tayyorlashni takomillashtirish	414
Xayitboyev Muhammadiy Israfilovich, Abduraimova Maftunaxon Axmatovna, Ovlaev Suhrob Temur o'g'lim, Yo'ichiye Oybek Ulug'bek o'g'li	
Iqtisodiy-ekologik hududlarda pillachilik biznesining mazmuni va mohiyati	419
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
Yashil moliyalashuv: bank faoliyatidagi huquqiy asoslar va amaliy yondashuvlar	427
Mirzaxmedova A. A.	
Tijorat banklarining yashil iqtisodiyotga o'tishdagi faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	432
Mirzaxmedova A. A.	
O'zbekistonda inson kapitali raqamli transformatsiya sharoitida: muammolar, imkoniyatlar va strategik yechimlar	437
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, Abdunosirova Nilufar Ravshanbek qizi	
Tijorat banklari aktivlarining samaradorlik ko'rsatkichlari istiqbollari	442
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich	
Aholi turmush farovonligini oshirishning ilmiy-nazariy asoslari	447
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
Progression of Small Business and Entrepreneurial Activity in Uzbekistan	450
Dauletbaeva Ulzada Bakhadirovna	
Raqamli moda dizayni va ishlab chiqarish usuli uchun clo3D ma'lumotlar bazasi	454
Temirova Gulnoz Ibodovna, Esanova Ma'rifat G'ayratovna	
Xususiy ta'lim muassasalarini boshqarishni takomillashtirishning amaliy jihatlari	459
Karimov Ulug'bek Usmonovich	
Global iqtisodiyotda bank tizimini raqamlashtirishning ahamiyati	465
Karimova Komila Daniyarovna, Sulxonberdiyeva Shodiya Shuxrat qizi	
Dasturiy vositalarning o'zaro muvofiqlikda ishlash metodlari va algoritmlari tahlili	470
Oybek Allamov, Boburbek Babajanov, Jahongir Bekturdiyev	
Mamlakatimizdagi tijorat banklari aktivlarini boshqarishning amaldagi holati tahlili	475
Baxriddinov Sharofiddin	
Surxondaryo viloyati hududlarida tadbirkorlik faoliyati va uning iqtisodiy rivojlanish dinamikasiga ta'siri	483
Normurodov Alibek Anvar o'g'li	

Методика выбора оптимальной стратегии обеспечения финансовой безопасности текстильных предприятий	489
Турсунов Бобир Ортикмирзаевич	
Kimyosanoat korxonalarida “tejamkor ishlab chiqarish” konsepsiyasini tadbiq etish samaradorligi tahlili	494
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Buxoro shahar hududining urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqish	499
Akramov Doniyor Rustam o'g'li, Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich	

BUXORO SHAHAR HUDUDINING URBANIZATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQUISH

Akramov Doniyor Rustam o'g'li

BDTU doktorant PhD

Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich

TAQU dotsenti a.f.n.

Annotatsiya: Maqolada Buxoro shahardagi shaharsozlik va ijtimoiy-iqtisodiy, xalq xo'jaligi, sanoat salohiyati, ishchi resurslari, tabiiy-ekologik muhiti hamda aholining o'sishni inobatga olib shaharni kengaytirish kabi ko'rsatkichlarini rivojlantirish bo'yicha hudud bosh rejasi asosida misollar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Urbanizatsiya, Buxoro shahar bosh rejasi, aholi punkti, shaharsozlik va ijtimoiy-iqtisodiy masalalar.

Abstract: The article provides examples based on the regional master plan for the development of such indicators as urban planning and socio-economic, national economy, industrial potential, labor potential, natural and ecological environment in the city of Bukhara and the expansion of the city, taking into account population growth.

Keywords: Urbanization, general plan of Bukhara city, population, urban planning and socio-economic issues.

Аннотация: В статье приведены примеры на основе областного генерального плана разработки таких показателей, как градостроительный и социально-экономический, национальная хозяйство, промышленный потенциал, трудовой потенциал, природно-экологическая среда в городе Бухаре и расширение города с учетом роста населения.

Ключевые слова: Урбанизация, генеральный план города Бухары, поселение, градостроительные и социально-экономические вопросы.

KIRISH

Buxoro shahri O'zbekistonning tarixiy, madaniy va iqtisodiy markazlaridan biri bo'lib, uning rivojlanish istiqbollari urbanizatsiya jarayonlari bilan bevosita bog'liqdir. Bugungi kunda shahar hududini barqaror rivojlantirish, ijtimoiy-iqtisodiy infratuzilmani modernizatsiya qilish va aholi turmush sifatini oshirish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqish Buxoro shahrida mavjud hududiy resurslardan oqilona foydalanish, shahar rejalashtirishning zamonaviy tamoyillarini joriy etish hamda tarixiy merosni saqlagan holda iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, urbanizatsiya jarayonlari aholining joylashuvi, transport-logistika tizimi, kommunal xizmatlar ko'rsatilishi va ekologik xavfsizlik kabi asosiy yo'nalishlarda kompleks yondashuvni talab qiladi. Mazkur tadqiqot Buxoro shahar hududining urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqishning ilmiy-nazariy asoslarini yoritish, urbanizatsiya ko'rsatkichlarini tahlil qilish va shaharni kompleks rivojlantirish strategiyalarini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, amaliy jihatdan hududiy boshqaruv organlari uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Urbanizatsiya jarayonlari bo'yicha xalqaro va milliy miqyosdagi tadqiqotlar shaharlarni rivojlantirishning kompleks yondashuvini ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Masalan, Saskia Sassen o'zining "The Global City" asarida urbanizatsiya va global iqtisodiy tizimlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ochib bergan. U global shaharlar modeli orqali xizmatlar, moliya va madaniyat markazi sifatidagi shaharlarda hududiy rejalashtirishning muhimligini asoslagan (1991).

John Friedmann urbanizatsiya jarayonini mintaqaviy rivojlanish nazariyasi nuqtayi nazaridan o'rganib, markaz-periferiya tizimlari shakllanishini izohlagan. Uning ta'kidlashicha, urbanizatsiya konsepsiyasi iqtisodiy faoliyatni muvofiqlashtirish, transport aloqalarini takomillashtirish va mehnat bozorini diversifikatsiya qilish orqali amalga oshiriladi (1966).

O'zbekiston sharoitida esa S.S. Nazirov "O'zbekiston shaharlarida urbanizatsiya jarayonlarining rivojlanish tendensiyalari" nomli tadqiqotida mamlakat shaharlarida urbanizatsiya darajasini, uning hududiy farqlanishini va demografik xususiyatlarini tahlil qilgan. Muallif Buxoro kabi tarixiy shaharlarda urbanizatsiya konsepsiyasini

ishlab chiqishda madaniy merosni saqlash, turizmni rivojlantirish va zamonaviy infratuzilmani uyg'unlashtirish muhimligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, X.Q. Asqarovning "Urbanizatsiya jarayonlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'siri" nomli tadqiqotida urbanizatsiya shahar iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, xizmatlar sohasini kengaytirish va transport-logistika tizimlarini takomillashtirish orqali rivojlanishini asoslab bergan.

A. Madanipour esa urbanistik rejalashtirish nazariyasida shahar makonlaridan foydalanish, ijtimoiy tengsizliklarni yumshatish va yashash sifati ko'rsatkichlarini oshirish konseptlarini ishlab chiqqan. Uning "Urban Design: Street and Square" asarida shahar makonlarini rejalashtirishda hududning tarixiy arxitekturasini, landshaft va zamonaviy talablar uyg'unlashishi muhimligi qayd etilgan (1996).

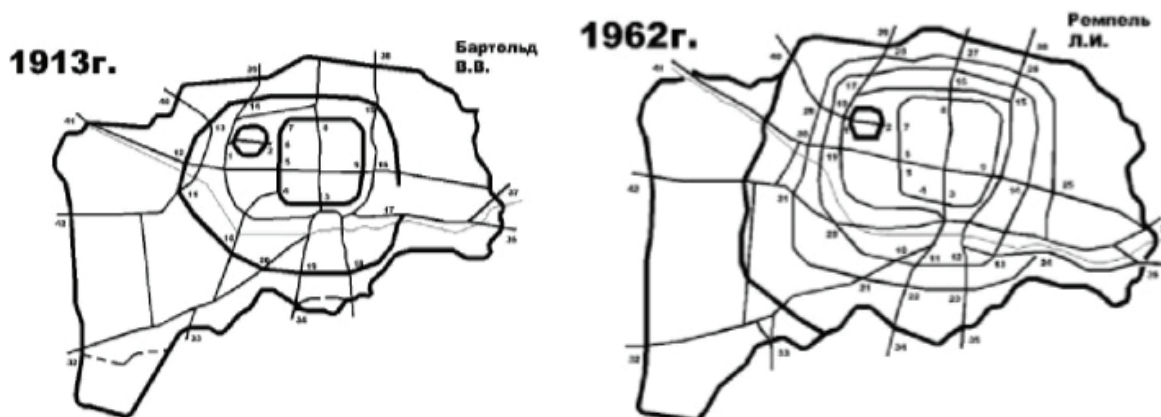
Yuqoridagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Buxoro shahrida urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqishda tarixiy me'moriy merosni saqlash, transport va kommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish, aholining ijtimoiy-iqtisodiy farovonligini oshirish kabi omillarni kompleks ravishda hisobga olish zarur.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar yig'ish uchun Buxoro shahar hududi bo'yicha statistik ma'lumotlar, shahar bosh rejasi hujjatlari va Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari tahlil qilindi, shuningdek, urbanizatsiya jarayonlari bo'yicha mahalliy mutaxassislar bilan intervyular o'tkazildi. Olingan ma'lumotlar deskriptiv, komparativ va kontent tahlil usullari yordamida qayta ishlanib, umumlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Buxoro shahri Turkiston zaminidagi asosiy shaharlardan biri bo'lgan. XVII asrda shakllangan holati asosan saqlangan. O'zgarishlar, asosan, qurilmalarning zichlashishi hisobiga yuz bergan. Shaharning qo'rg'on devori ichidagi hududi o'sha davrda, XVII asrda vujudga kelgan holicha qolgan (1-rasm).

1-rasm: Buxori shahri qo'rg'oni xaritasi

Tarxi umuman doiraga yaqin bo'lib, shaharning avvalgi yerlari g'arb tarafdin Jo'y bor yerlari qo'shilgach, Buxoro cho'zinchoqroq shaklni olgan. Buxoroning markazi shaharning katta qismini egallagan. U bir-biriga tutashib ketgan qadimgi monumental inshootlar hamda keyinroq vujudga kelgan madrasa, masjid, savdo binolari, karvonsaroy, do'kon va boshqa jamoat binolari, ko'cha va maydonlardan tashkil topgan. Buxoro shahri Ark, Shahriston va Rabotdan tashkil topgan (2-rasm).

Buxoro shahri bosh rejasi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yil 5-yanvardagi 3-sonli qarori hamda Qurilish vazirining 2018-yilda ishlab chiqilishi rejalashtirilgan shaharsozlik hujjatlari to'g'risidagi "Manziliy dastur" ijrosi yuzasidan, buyurtmachi – Buxoro viloyati Qurilish bosh boshqarmasining buyurtma xati asosida "O'zshaharsozlikLITI" DUK loyihalash tashkiloti tomonidan ishlab chiqildi.

Buxoro shahri bosh rejasini ishlab chiqishda loyihachilar tomonidan aholi punktining iqtisodiy, sanoat va hududiy salohiyati hamda aholining o'sish sur'atlari kabi ko'rsatkichlar inobatga olingan.

Shaharsozlik va ijtimoiy-iqtisodiy masalalarda shaharning xalq xo'jaligi, sanoat salohiyati, ishchi resurslari, tabiiy-ekologik muhitining rivojlanishi Buxoro viloyati va Buxoro tumanining shu sohalaridagi rivojlanish yo'nalishi bilan bog'liq.

Loyihalashni boshlash davri – 2019-yil;

Loyihaning hisob davri – 2040-yil bo'lib, unda ko'rsatkichlar quyidagicha o'zgaradi:

Hudud:

Aholi punktining hududi 7988,45 ga dan 11438,8 ga gacha o'zgaradi;

Shaharning ma'muriy hududi – 7285,0 ga.

Uy-joy qurilishi va uy-joy fondi:

Uy-joy fondi umumiy maydoni 4764,9 ming kv. metr dan hisob davrida 7350,0 ming kv. metr ga oshadi;

Umumiy uy-joy maydoni bilan ta'minlanishi 17,4 kv. metr dan 21,0 kv. metr ga (birinchi navbatda – 19,0 kv. metr/kishi) yetkaziladi;

Uy-joy fondi kamayishi birinchi navbatda 79,88 ming kv. metrni tashkil qiladi;

Hisob davrida uy-joy fondining qavatlar kesimida:

1–2 qavatli yakka tartibdagi imorat – 38,02 %;

2 qavatli kottedj – 16,73 %;

4–5 qavatli imorat – 37,02 %;

7 qavatli imorat – 8,23 %.

Hisob davrida yangi uy-joy qurilishi qavatliliği o'zaro nisbatning qabul qilingan foizi:

1–2 qavatli yakka tartibdagi imorat – 40,26 %;

2–3 qavatli kottedj – 18,65 %;

4–5 qavatli imorat – 26,24 %;

7 qavatli imorat – 14,85 %.

Madaniy, maishiy va kommunal obyektlar:

Maktabgacha ta'lim muassasalari birinchi navbatda 13640 o'rin, hisob davrida – 16800 o'rin;

O'rta ta'lim muassasalari birinchi navbatda 43710 o'rin, hisob davrida – 46200 o'rin;

Shifoxonalarda birinchi navbatda 5150 yotoq, hisob davrida – 5939 yotoq;

Poliklinikalarda birinchi navbatda bir smenada 10101 tashrif, hisob davrida – 11648 tashrif;

Do'konlar birinchi navbatda savdo maydoni 82797 kv. metr, hisob davrida – 106054 kv. metr;

Umumiy ovqatlanish korxonalari birinchi navbatda 22044 o'rin, hisob davrida – 25574 o'rin;

Klublar va madaniyat saroylari birinchi navbatda 11090 o'rin, hisob davrida – 14279 o'rin;

Kinoteatrlar birinchi navbatda 6600 o'rin, hisob davrida – 11315 o'rin;

Mehmonxonalar birinchi navbatda 12328 o'rin, hisob davrida – 18400 o'rin;

Maishiy xizmat ko'rsatish korxonalari birinchi navbatda 1550 ish o'rni, hisob davrida – 2450 ish o'rni.

Transport, avtomobil yo'llari va ko'chalar:

Magistral ko'chalarning uzunligi 102,6 km dan 203,0 km gacha oshiriladi (birinchi navbatda 158,1 km gacha);

Hisob davrida yo'nalishlar uzunligini 203,0 km gacha uzaytirish bilan harakatlanishning umumiy hajmida jamoat transportining ustuvorligi tiklanadi (birinchi navbatda 158,1 km gacha);

Hisob davrida yiliga tashiladigan yo'lovchilar soni 163,8 million yo'lovchi (birinchi navbatda 86,8 million yo'lovchi).

генплан г. Бухары 1988 - 1990 гг.

2-rasm: Buxoro shahrining kosmosdan olingan sur'ati (1988-1990)

Shaharning funksional hududlashtirish va me'moriy rejalashtirish:

Buxoro shahrining rejalashtirish tarkibi – aholi joylashgan hududning guruh tizimi markazi, umuman tizimning guruhini tashkil qilish bilan bog'liq omillar majmuasini hisobga olgan holda shakllantirilgan bo'lib, bunda rivojlanish va fazoviy o'sishni hisob-kitob davri chegaralaridan tashqarida amalga oshirish imkoniyati ta'minlanadi.

Guruh tizimining asosiy kompozitsion o'qlarining rolini Buxoro shahrini Toshkent, Qarshi, Termiz, Urganch va Nukus shaharlari bilan bog'laydigan yo'nalishlar bajaradi.

Shaharning qabul qilingan loyihalashtirish va rejalashtirish tuzilishi yaxlit organizmni yaratishni nazarda tutadi, unda shaharning turli tabiatdagi qismlari, shuningdek, shaharga tutash qishloq aholi punktlari katta shaharsozlik tizimiga kiritilgan bo'lib, ular shaharning guruh tizimi markazi sifatidagi mavqeini hisobga oladi.

Shaharning arxitektura-rejalashtirish tuzilishining asosini ko'klamzorlashtirilgan va suv chiqadigan bo'shliqlar bilan birlashtirilgan, tarixiy-me'moriy qo'riqxonalar, alohida ma'muriy, savdo, madaniy, ma'rifiy va sport majmualarini o'z ichiga olgan shahar ahamiyatiga ega jamoat markazlari tizimi tashkil etadi.

Tarixiy zonada rekonstruksiya ishlari, eskirgan binolarni buzish va alohida kvartallarni mustahkamlash ishlari qonunchilikda belgilangan tartiblarga qat'iy amal qilgan holda amalga oshiriladi. Tarixiy zonaning chekkasida, obidalar joylashgan hududlarda transport harakati tartibga solinishi ko'zda tutilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida Buxoro shahar hududida urbanizatsiya jarayonlarini rivojlantirishda tarixiy-me'moriy merosni saqlash, transport va kommunikatsiya infratuzilmasini modernizatsiya qilish, shuningdek, aholi turmush darajasini oshirishni nazarda tutuvchi kompleks yondashuvning muhimligi aniqlangan. Urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqishda mavjud resurslar va hududning ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish, aholining demografik tarkibi hamda mehnat bozorida o'zgarishlarni hisobga olish talab etiladi.

Kelgusida Buxoro shahar hududida urbanizatsiya jarayonlarini samarali tashkil etish uchun shahar bosh rejasini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish, turizm infratuzilmasini rivojlantirish, ekologik muvozanatni saqlash, zamonaviy uy-joy qurilishi loyihalarini ishlab chiqish, shuningdek, mahalliy aholining urbanistik qarorlar qabul qilish jarayonlarida ishtirokini kuchaytirish taklif etiladi. Bu esa shaharni barqaror rivojlantirish va uning global raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. D.U. Ismuhamedova. Shaharsozlik asoslari va landshaft arxitekturasi Toshkent-2009.
2. X.K. Tursunov. Qishloq aholi punktlarini rejalashtirish Toshkent-2015.
3. X.Po'latov. Shaharsozlik tarixi Toshkent-2008.
4. Sassen S. The Global City: New York, London, Tokyo. Princeton University Press, 1991.
5. Friedmann J. Regional Development Policy: A Case Study of Venezuela. MIT Press, 1966.
6. Nazirov S.S. O'zbekiston shaharlarida urbanizatsiya jarayonlarining rivojlanish tendensiyalari. Tashkent, 2018.
7. Asqarov X.Q. Urbanizatsiya jarayonlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'siri. Tashkent, 2019.
8. <https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/1123>
9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6570419>

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100